

Življeno iskustvo i „pokretna sjećanja“ izmještanja: Arhiv živog izbjeglištva kao protu-arhiv za reprezentaciju povijesti živog izbjeglištva

Paul V. Dudman

Uvod

Početak našeg arhivskog putovanja k dokumentiranju proživljenih iskustva izbjeglištva započeo je prije dvaju desetljeća¹ dolaskom Vijeća za izbjeglice, najveće organizacije trećeg sektora u Engleskoj koja radi izravno s izbjeglicama. Izvorno je osnovana 1951. u obliku zasebnih organizacija: Britanskog vijeća za pomoć izbjeglicama (*British Council for Aid to Refugees*, BCAR) i Stalne konferencije za izbjeglice (Standing Conference on Refugees, SCOR). Te su organizacije osnovane kao odgovor na Konvenciju Ujedinjenih naroda o statusu izbjeglica i kao pomoć u jeku izbjegličke krize u Europi nakon Drugog svjetskog rata. Britansko vijeće za izbjeglice, kasnije Vijeće za izbjeglice, u sadašnjem je obliku osnovano 1981. spajanjem dviju starijih organizacije te je time postalo jednom od najvećih dobrotvornih organizacija koje se bave integracijom izbjeglica u Engleskoj. Arhiv Vijeća za izbjeglice predstavlja značajnu zbirku dokumentarnih dokaza o povijesti izbjegličkih kretanja u 21. stoljeću i interakciji Vijeća za izbjeglice s britanskom državnom strukturom.

Arhiv se sastoji od tradicionalnih serija i arhivskih fondova koji dokumentiraju povijest Vijeća za izbjeglice kao aktivne dobrotvorne organizacije, uključujući dokumentarne dokaze u obliku poslovne korespondencije, zapisnika sastanaka, financijske dokumentacije, promotivnih materijala i materijala vezanih uz

Dio fondova i zbirki koji se čuvaju u Iseljničkom arhivu pri Sveučilištu istočnog Londona
© UEL Archive Collections

prikupljanje sredstava te povezanih spisa koji dokumentiraju poslovanje organizacije, kao i znatno veće specijalne zbirke gradiva koje je Vijeće za izbjeglice sakupilo tijekom svojeg rada.

U vrijeme pisanja ovog članka, početkom 2022. godine, obilježava se dvadeseta godišnjica Izbjegličkog arhiva pri Sveučilištu istočnog Londona (*University of East London*, UEL), koji predstavlja iznimnu arhivsku zbirku u Ujedinjenom Kraljevstvu usredotočenu na probleme migracija i izmještanja. U Arhivu se trenutno čuva više od deset različitih analognih i digitalnih zbirki na teme izbjeglištva i prisilne migracije.

Mrežna stranica Arhiva Sveučilišta istočnog Londona © UEL Archive Collections

Metodologije

Temeljni metodološki izazovi dogodili su se rano u tijeku pokušaja arhiviranja, dokumentiranja, čuvanja i osiguravanja dostupnosti narativa i svjedočanstva izbjeglištva. Koncept „izbjegličke povijesti“ polako se uobličavao unutar šireg diskursa izbjeglištva i studija prisilnih migracija u nedavnim istraživanjima (Peter Gatrell 2017. i Philip Marfleet 2021.).² Takvi pristupi odražavaju složenu historiografiju i njezin odnos prema izazovima koji propituju načine na koje se može predstaviti i omogućiti duga povijest migracija u Ujedinjenom Kraljevstvu i integracija različitih etničkih zajednica u britansko društvo, a koje su dosad bile zanemarene i nedostavno dokumentirane u korist dominantnijih predodžbi nacionalnog povijesnog diskursa. Uz navedene, javili su se i izazovi povezani s okupljanjem kolektivne povijesti izmještanja u kontekstu mogućnosti pristupa razasutim, odvojenim zbirkama koje se čuvaju u različitim arhivskim ustanovama. Te su izazove dodatno naglasili autori Izvješća o arhivu Udruženja Ukrajinki u Velikoj Britaniji 2019. prilikom prijave na natječaj Zaklade za baštinu nacionalne lutrije (*Heritage Lottery Fund*), s ciljem očuvanja ovog važnog arhiva postavivši sljedeće pitanje: „S obzirom na dugu povijest migracija u Ujedinjenom Kraljevstvu, zašto ne postoji točno određeno mjesto za arhiv izbjeglica i migranata?“³

1 Arhiv Vijeća za izbjeglice stigao je na Sveučilište u istočnom Londonu u studenome 2002. te sam tada imenovan arhivistom prispjele zbrke. Izvješće o tome događaju objavljeno je u Guardianu 27. svibnja 2003. pod nazivom *UEL unveils refugee archive*, a dostupno je na: <https://www.theguardian.com/education/2003/may/27/highereducation.immigration>

2 Gatrell, P. (2017). Refugees — What's Wrong with History? *Journal of Refugee Studies*, 30(2), 170–189. URL: <https://doi.org/10.1093/jrs/few013>; i Marfleet, P. (2021). Displacements of Memory | *Refuge: Canada's Journal on Refugees*. URL: <https://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/40379>.

3 Vidi: Speller, J. (2019). Scoping report on the archive of The Association of Ukrainian Women in Great Britain. Association of Ukrainian Women in Great Britain.

Kako se naš Izbjeglički arhiv razvijao i širio, postali smo svjesni dinamike moći arhiva u odnosu na individualna i kolektivna sjećanja i identitete. To se posebno odnosilo na davanje glasa izbjeglicama unutar samog arhiva i na pitanja etičnosti, odnosno načina na koje smo dužni osigurati da se ti glasovi čuju u izvornom obliku, bez predrasuda ili cenzure. Ti su izazovi potaknuli mnoga pitanja o načinima na koje su etničke i izbjegličke zajednice, jednako kao i pojedinci ili tražitelji azila, predstavljeni u arhivskom zapisu. Također su se otvorila pitanja o utjecajima koje bi te prakse mogle imati na teorije o oblikovanju individualnog identiteta i identiteta zajednice, što je poseban problem s obzirom na prolaznu prirodu izbjegličkog iskustva.⁴

Trebali smo razviti metodologiju kojom bismo mogli odgovoriti na problem samodefiniranja izbjeglica i na nepodudarnosti koje bi ono moglo stvoriti između usmenih i pisanih zapisa, istovremeno razvijajući strategije za etički i informirani, suradnički građanski angažman i sudjelovanje navedenih izmještenih zajednica. Oboje je postalo iznimno važno za rad Izbjegličkog arhiva s obzirom na to da je omogućilo izravan kontakt s izmještenim zajednicama, bolji pristup već postojećim zbirka te istovremeno bolje razumijevanje mehanizama koji bi njihova svjedočanstva učinili još dostupnijima. Također smo željeli izbjeći pretvaranje u tradicionalni sveučilišni arhiv, udobno smješten u tamnom kutu knjižnice i dostupan jedino neustrašivom istraživaču kojem nije problem skinuti „prašinu“ s naših polica. Uvijek smo nastojali zbirke učiniti što dostupnijima, pogotovo onim zajednicama koje su bile izravno pogođene izbjeglištvom, te istraživati nove metodologije koje bi propitivale

tradicionalne arhivske prakse, primjerice kako omogućiti izmještenim ljudima da ispričaju svoju osobnu priču unutar arhivskog prostora i to na način na koji oni žele da njihova priča bude ispričana. Naša predanost sudjelovanju u osnaživanju zajednice i naglasku na arhivu koji želi surađivati izvan zidova sveučilišta teži „osnaživanju zajednice su-upravljanjem arhivskim gradivom kroz istraživanje, javnu djelatnost i zajedničko očuvanje, te dodanoj vrijednosti statusu zajednice kao stručnjaka koji su proživjeli dokumentirano iskustvo.”⁵

Željeli smo da ovakvim angažiranim radom glasovi izmještenih zajednica koji nedostaju budu na čelu našega građanskog angažmana koji smo pokrenuli u ime Arhiva. Nadalje, željeli smo osigurati to da naše arhivske zbirke doista budu reprezentativni prikazi izbjegličkog iskustva. Usto, želimo pomoći pružanju protunarrativa negativnom „neprijateljskom okruženju“ koje postoji u političkom i medijskom diskursu u Ujedinjenom Kraljevstvu, a koje ima namjeru demonizirati izbjeglice i predstaviti ih u vrlo negativnom svjetlu. Ovo je također bila prilika da se preispitaju refleksije i izazovi uloga arhivista (autora ovog članka) u kontekstu zbirke, ali i vlastita stručna odgovornost arhivista kao onoga koji treba odgovoriti na potrebe za zastupanjem u zbirci nedovoljno predstavljenih narativa.

Građanski angažman i Arhiv živog izbjeglištva

Uspostavljanje strategije građanskog angažmana i pokretanje internog Fonda za građanski angažman (*Civic Engagement Fund*) za manje, interno financirane projekte na Sveučilištu

istočnog Londona 2015. godine rezultiralo je našim suradničkim projektima koji su se provodili tijekom 2015. i 2016. godine. Zajedno s dr. sc. Rumanom Hashem iz Sveučilišnog centra za migracije, izbjeglice i pripadnost (*UEL Centre for Migration, Refugees and Belonging*) i Thomasom Shawom, voditeljem Digitalnih zbirki Knjižnice Sveučilišta u istočnom Londonu (*Digital Resources within the Library at UEL*), pokrenuo sam projekt pod nazivom „Demokratski pristup ili privilegirano isključenje: građanski angažman kroz očuvanje i pristup Izbjegličkom arhivu“ (*Democratic Access or Privileged Exclusion: Civic Engagement through the Preservation of and Access to Refugee Archives*). Cilj projekta bilo je provođenje pilot-istraživanja usmjerenog na zbirku i očuvanje izbjegličkih i migrantskih proživljenih iskustava u Londonu. Ovo je bio naš prvi pokušaj da u rad Arhiva aktivno uključimo izmještene zajednice i razmotrimo optimalne metode za dokumentiranje životnih priča izmještenih pojedinaca te pomoću interseksijskog pristupa⁶ pokazemo da su glasovi izbjeglica i migranata različitih etničkih skupina i rasa, često marginalizirani i nijemi unutar izbjegličkih arhiva i migracijskih istraživanja te ih se ponekad namjerno zaglušuje u korist dominantnijih nacionalnih narativa.⁷

Projekt je imao tri osnovna cilja: izraditi digitalnu platformu Arhiva živog izbjeglištva (*Living Refugee Archive*), olakšati i promovirati pristup i korištenje naših postojećih arhivskih zbirki o izbjeglištvu i prisilnoj migraciji te provesti pilot-studiju Projekt usmene povijesti na Sveučilištu u istočnom Londonu (*UEL Oral History Project*) u svrhu prikupljanja životnih narativa izmještenih osoba u istočnom Londonu

4 Vidi: Dudman, P. (2019). Oral History and Collective Memory: Documenting Refugee Voices and the Challenges of Archival Representation. *Atlanti*, 29(2), 33–43.

5 Vidi: Theti, J. (2018a). Archives and Inclusivity: Unearthing Erased Communities, *The John Rylands Library Special Collections Blog*, 18 September. Dostupno na: <https://rylandscollections.wordpress.com/2018/09/18/archivesandinclusivity/> (pristupljeno 31. kolovoza 2019.); Theti, J. (2018b). The birth of Empowered Collaboration!, *Intersectional GLAM*, 22 November. Dostupno na: <https://intersectionalglam.home.blog/2018/11/22/the-birth-of-empowered-collaboration/> (pristupljeno 31. kolovoza 2019.)

6 Vidi: Hashem, R. (2014). Empirical research on gender and armed Conflict: Applying narratology, intersectionality and anti-oppressive methods. In *SAGE Research Methods and SAGE Research Methods Cases*, 2. London: SAGE Publications, Ltd. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.4135/978144627305013520913>

7 Vidi: Dudman, P. V. i Hashem, R. (2019). Documenting untold resilience and moving memories with displacement: narratives of asylum-seekers and refugees in Britain. Dostupno na: <https://www.livingrefugeearchive.org/documenting-untold-resilience-and-moving-memories-with-displacement-narratives-of-asylum-seekers-and-refugees-in-britain/> (pristupljeno 13. veljače 2022.)

Digitalna platforma Arhiva živog izbjeglištva
© Living Refugee Archive

u sklopu koje bi se ujedno razmotrili najbolji metodološki pristupi očuvanju i dokumentiranju iskustva izbjeglištva⁸.

Tijekom našega projekta prikupljanja usmenih povijesti surađivali smo s izmještenim osobama u istočnom Londonu te smo promišljali o tome kako arhiviranje usmenih povijesti i dokumentiranje životnih priča uz pomoć digitalizacije zapravo predstavlja moćan način da se sačuvaju i učine dostupnima takva autentična iskustva.

Na početku našeg projekta građanskog angažmana 2015. godine razmišljali smo i načinima na koje je moguće rekonceptualizirati postojeće arhivske paradigme kako bi kvalitetnije dokumentirale i predstavljale priče i znanja izmještenih osoba. Jedan od naših sudionika, osvrćući se na svoje proživljeno iskustvo izmještenog života, opisuje ga sljedećim riječima:

„To su ‘pokretna sjećanja’. Ona su ‘pokretna’ zato što sam ja u pokretu, i moja sjećanja se također kreću jer se ja krećem već dugo vrijeme.”⁹

Pojam „pokretnih“ narativa ili „pokretnih sjećanja“ snažno je sredstvo pomoću kojeg se može pomoći širem krugu naših korisnika da shvate važnost očuvanja navedenih narativa unutar Arhiva živog izbjeglištva. Takvi „pokretni narativi“ i „pokretna sjećanja“ trebaju se zabilježiti, arhivirati i digitalizirati na način da se sačuva izvorni glas govornika, bez krivih reprezentacija ili uljepšavanja. Nadalje, valja im osigurati funkciju Arhiva

živog izbjeglištva kao sigurnoga mjesta za izmještene pojedince i zajednice, unutar kojega će moći podijeliti svoje priče znajući da će im se pristupiti s poštovanjem te da će se predstaviti na etički način, kroz ravnopravnu, participativnu suradnju.

Zaključak

Naš rad na razvoju digitalnog portala Arhiva živog izbjeglištva predstavlja svojevrsno stvaranje „protu-arhiva“¹⁰ (engl. *Counter-Archive*) svjedočanstava izbjeglištva i migracija te dokumentira proživljeno iskustvo „pokretnih sjećanja“ i ujedno predstavlja sve veću svijest o važnosti dokumentiranja proživljenih iskustava migracije na etički i informiran način. Kako bismo stvorili protutežu tradicionalnim arhivima i ustaljenim metodama arhivistike, a ujedno pružili mogućnost participativne suradnje na projektima, radimo izravno s izmještenim zajednicama, kojima pomažemo da dokumentiraju i sačuvaju priče prema vlastitom izboru. Nastavljamo i dalje na takav način poticati građanski angažman te radeći zajedno sa zajednicama osiguravamo prikupljanje i očuvanje proživljenih iskustava migracije. Surađujemo s projektom zajednice koji je usredotočen na čileansku dijasporu u Londonu; s vizualnim umjetnikom Moijem Tranom želimo uspostaviti Arhiv građanskog glasa (*Civic Voice Archive*) koji će dokumentirati iskustva vijetnamskih i južno-istočnih azijskih zajednica u londonskoj četvrti Hackney kroz performanse i pjesmu; podupiremo Udruženje ukrajinskih žena (*Association of Ukrainian Women*) u očuvanju njihova arhiva kao dio projekta financiranog iz sredstava Zaklade za baštinu nacionalne lutrije te surađujemo sa zajednicom Qiestna na digitalnom virtualnom pripovijedanju u sklopu projekta kojemu je cilj očuvati sirijsku kulturnu baštinu u Ujedinjenom Kraljevstvu i na međunarodnoj razini. ■

Nove akvizicije Iseljeničkog arhiva prikupljene u projektu dokumentiranja čileanske dijasporu
© P. V. Dudman

INFO

Kontakt: p.v.dudman@uel.ac.uk

Arhiv Sveučilišta istočnog Londona: <https://www.uel.ac.uk/study/student-life/library-archives-learning-services/archive-collections>

Living Refugee Archive: <https://www.livingrefugeearchive.org/>

Plakat iz dokumenata čileanske dijasporu, preuzeto s: <https://www.livingrefugeearchive.org/documenting-chile-project/>

8 Vidi: Hashem, R. i Dudman, P. (2016). Paradoxical narratives of transcultural encounters of the “Other”: Civic engagement with refugees and migrants in London, *Transnational Social Review: A Social Work Journal*, 6 (1), 192-199.

9 Isto

10 Vidi: Squire, V. et al. (2021) *Reclaiming migration: voices from Europe’s ‘migrant crisis’*. Manchester: Manchester University Press.